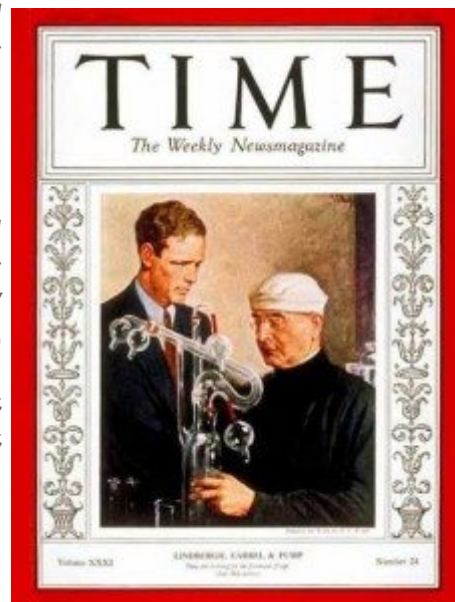

„Je v moci každého jedince, aby změnil způsob života a aby vytvořil kolem sebe prostředí aspoň poněkud odlišné od prostředí nemyslícího davu. Může se do jisté míry osamostatnit, uložit si určitou tělesnou i duchovní kázeň, určité úkoly a zvyky, a může tak ovládnout své tělo i ducha. Stojí-li však izolován, nemůže se trvale ubránit vlivu hmotného, duchovního a hospodářského prostředí. Musí se proto spojit s jinými jedinci stejného smýšlení, aby mohl vítězně bojovat se svým okolím. Revoluce často začínají v malých skupinách lidí, v nichž kvasí a bují nové směry. V osmnáctém století to byly právě takové skupiny, které připravily pád absolutní monarchie ve Francii. Francouzskou revoluci způsobili mnohem spíše encyklopedisté než Jakobíni. Ovšem zápas bude tentokrát tvrdší, poněvadž způsob života, který nám přinesly technické vymoženosti, je stejně příjemný jako požívání alkoholu, opia nebo kokainu. Těch málo jedinců, kteří jsou prodchnuti duchem odporu, se může organizovat v tajných společnostech.

Ochrana dětí je dnes téměř nemožná, neboť nelze vyrovnat vliv škol, ať veřejných či soukromých. I tam, kde je mládež rozumnými rodiči zbavována obvyklých lékařských, pedagogických a sociálních pověr, není to nic platné, poněvadž je opět kažena příkladem svých druhů; všichni se musí přizpůsobit návykům stáda. Proto je k obnově jedince potřeba, aby se spojoval se skupinami dostatečně početnými, které by ho mohly izolovat od ostatních a které by mohly vydržovat vlastní školy. Seběmenší lidská skupina je však schopna uniknout škodlivému vlivu současné společnosti tím, že svým členům uloží pravidla chování, podobná jako mají vojáci nebo mniši. Tento způsob není nikterak novým. Lidstvo již prožilo období, kdy se společenstva mužů nebo žen odloučila od ostatních a přijala přísnou řeholi k tomu účelu, aby mohla dosáhnout svých ideálů. Takové skupiny pak vytvářely naši kulturu ve středověku. Byly to mnišské a rytířské řády a cechy řemeslníků. V náboženských organizacích se někteří utíkali do klášterů, jiní zůstávali ve styku se světem, ale všichni se podrobovali přísné tělesné i duchovní kázni. Rytíři se podrobovali pravidlům, která se lišila podle úkolu jednotlivých řádů. Za určitých okolností byli povinni obětovat své životy. U řemeslníků byl vzájemný poměr v cechu i ve styku s ostatním obyvatelstvem určen přísnými předpisy. Každá korporace měla své zvyky, svůj rituál i náboženské obřady. Členové těchto společenstev se zkrátka zřekli obvyklého způsobu života.

Nejsme snad již schopni opakovat v jiné formě toto dílo středověkých mnichů, rytířů a řemeslníků? Dvěma základními podmínkami pokroku individua jsou částečná odloučenost a kázeň. Každý jedinec, i v moderním městě, se těmito podmínkám může podrobit. Je v moci každého, aby odmítl jít na určitou hru do divadla nebo do biografu, aby poslal své děti do té nebo oné školy, aby odmítl naslouchat určitým programům v rádiu nebo číst určité noviny nebo knihy atd. Zdokonalujeme se však především tím, že si uložíme určitou rozumovou a mravní kázeň a odmítneme slepě přijímat návyky davu.

Svémi názory odlišná společenstva nemusí být ani příliš početná, aby v moderní společnosti vyvolala dalekosáhlé změny. Je dávno zjištěnou skutečností, že kázeň člověku dodává neobyčejné síly. Asketicky a mysticky založená menšina velmi rychle nabude neodolatelné moci nad neukázněnou a duchovně sešlou většinou. Taková menšina by dokázala domluvami nebo i násilím, aby většina přijala jiné způsoby života...

Žádné z dogmat moderní společnosti není nezměnitelné. Obrovité továrny, kancelářské budovy tyčící se do nebes, nelidská města, průmyslová morálka a víra v sériovou produkci nejsou pro kulturu nijak nepostradatelnými. Jsou možné i jiné způsoby existence a myšlení. Kultura bez pohodlí, krása bez přepychu, stroje bez zotročujících továren, věda bez uctívání hmoty jsou zásady, které by člověku mohly vrátit duchovní sílu, mravní cit a mužnou zodpovědnost a dovést jej na vrchol jeho vývoje.“

Tyto řádky napsal Alexis Carrel již před rokem 1935, tedy v době utvářené jak velkou hospodářskou krizí, tak zmasověním převratných technologií (auto, rozhlas, telefon, letadlo, kino). Pocházejí z knihy *L'homme, cet inconnu* (česky vyšlo jako *Člověk, tvor neznámý v letech 1937, 1939, 1948*), kterou na rozdíl od svých přísně vědeckých prací koncipoval pro širokou veřejnost. [1] Začíná dvojím zjištěním: od renesance zůstává naše znalost živého světa daleko za znalostí světa neživého; zároveň podrobujeme naše životní prostředí změnám, aniž vždy správně dokážeme vyhodnotit jejich důsledky. Tak vzniká rozpor: právě v době, kdy očividně víme o materiálním světě více než kdykoli dříve sami sebe nejvíce ohrožujeme! Carrel proto navrhuje vytvořit novou vědu, lépe řečeno nadvědu (neboli „syntetizující supervědu“), která by vedla k „renesanci“ člověka. [2]

Patříme k přírodě

Jsme podrobeni stejným zákonům jako „kytovci ze severních moří i primáti z džunglí“, avšak člověk, díky své inteligenci, může (a musí) přírodu překonávat kulturou (vynalézá zbraně, nástroje i „rituály“), která pak tvoří jeho vlastní prostředí (ekumenu). Jenže tam kde kultura [3] s rozmachem hmotné „produkce“ bytní v civilizaci, jako v novověké Evropě, má člověk sklon nejdůležitější přírodní zákony hrubě ignorovat!

Celek je vždy víc než jeho části

Carrel jako fyziolog v první řadě připomíná, že uvnitř živoucího těla má každá jeho část význam jen ve vztahu k ostatním: jsou samostatné a přesto má celý organismus přednost před každou jeho jednotlivou částí. [4] Uvnitř společenského organismu tomu není jinak. Jednotlivec má význam jen ve vztahu k těm, kteří jej obklopují (a tvoří společenství) jak v prostoru (současníci), tak v čase (předci, potomci). Je vázán k minulosti i k budoucnosti, ačkoliv jinak rozměry přítomnosti (většinou) nepřesahuje. Naše osobitost se uskutečňuje v okamžiku, kdy spermatozoon vnikne do vajíčka, ale již před tímto okamžikem existují složky našeho já rozptýlené ve tkáních našich rodičů, prarodičů i ve tkáních našich nejuzdálenějších předků. Tvoříme se z buněčné svého otce a matky. Závisíme tedy organickým a nepominutelným způsobem na minulosti. Nosíme v sobě nespočetné fragmenty z těl svých předků. Naše ctnosti i vady vyplývají z jejich. Každý jedinec je vázán k těm, jež ho předcházeli a kteří přijdou za ním; do jisté míry s nimi splývá. „Svoboda“ vůči nim je tedy podmíněná: u

člověka i závodního koně jsou síla a odvaha zděděnými vlastnostmi. Způsob, jakým jedinec užívá své ekumeny je určen jeho vrozenými vlastnostmi. Adaptivní činnost se usměrňuje do určitých daných drah. Ze zevního světa volí jedinec to, co posiluje jeho osobitost. To vše je třeba naučit se respektovat a využívat, abychom mohli více připravovat vlastní osud.

Národy se zachrání péčí o silné, nikoliv ochranou slabých

Moderní západní civilizace jde však jiným, opačným směrem. Zrodila se naším úsilím, ale neodpovídá našemu potenciálu, neboť byla vybudována bez znalosti naší pravé podstaty: vědy o životě zůstaly za bádáním o mrtvé hmotě daleko pozadu. Podle Carrela je především nutné vymanit se z karteziánského dualismu, který dodnes těžce doléhá na naše poznání člověka: tělo a duch byly rozděleny a hmotě pak připisována větší reálnost než duchu. Omyl Descartesův spočíval v tom, že věřil v existenci těchto abstrakt a že je pokládal za dva odlišné pojmy. Byl tak příčinou vzniku neexistujícího problému, problému vztahů mezi duší (vědomím) a tělem. Takové vztahy ovšem neexistují. Nemůžeme odděleně zkoumat ani vědomí ani tělo. [5]Pozorujeme celistvou bytost, jejíž projevy se arbitrárně rozdělují na fyziologické a psychické. Dále je třeba vždy důsledně rozlišovat mezi abstraktním pojmem člověk a konkrétním jedincem (individuem). Demokratická doktrína moderního světa naproti tomu pracuje s lidstvem jako všeobecným pojmem: věří v existenci univerzálií a jedná s lidmi jako s abstrakcemi. Dogma rovnosti předstírá, že skupinové natož individuální odlišnosti v utváření vědomí i stavbě těla nejsou ničím a pokouší se o výchovu vyšších typů stejným způsobem jako u typů nižších. Taková standardizace přirozeně vede k převaze průměrnosti, ale nejen to. Cena za „otevřenost“ je ještě vyšší. Poněvadž méněcenné není možné skutečně pozdvihnout, mají všude přednost před silnými: slabým se pomáhá, slabí jsou ochraňováni a často i obdivováni. [6]Dědičně zatížení, blázni a zločinci se těší přízni ve prospěch báchorky o rovnosti. Také obě pohlaví nejsou stejná, jakkoli je kapitalismus shodně redukuje na užitkové jednotky výkonu a spotřeby. [7] Největším zločinem systému je však jeho rezignace na systematickou péči o národní zdraví („genofond“) v době, kdy se již dávno nemůže uplatnit přírodní výběr. Carrel je přesvědčen, že místo abychom vyrovnávali organické a duchovní nerovnosti, měli bychom je naopak zvětšovat a tvořit dokonalejší lidi. Je zastáncem dobrovolné eugeniky. [8]

Biokracie

Hygiena a lékařství zachovávají životu mnoho méněcenných jedinců. [9] Zabránit, aby se tito dále nemnožili, jistě není možné, pokud nejsou zcela slabomyslnými či úchylnými zločinci. [9b] Usmrcovat chorobné nebo méněcenné děti, jak to děláme se slabými kusy ve vrhu štěňat, je rovněž vyloučeno. Jedinou cestou jak uniknout hrozivé převaze slabých je proto zlepšit vývoj silných. Podle Carrela je nutno oddělovat děti, vykazující zvláštní schopnosti a vychovávat je co nejdokonaleji; napomáhat sociálnímu vzestupu těch, kteří jsou nejlépe tělesně i duševně vyzbrojeni. Takové děti se přitom najdou ve všech vrstvách; naopak slaboši si umělým způsobem nesmějí zachovat moc a bohatství: je naprosto nutno, aby se společenské kasty úplně kryly s biologickými; tím se národům dá nedědičná šlechta – biokracie. O vznik této biologické aristokracie pomocí dobrovolně prováděných eugenických zásad by měl pečovat stát, neboť je to v zájmu celé společnosti (elity jsou jako tepny v těle

národa, kde kornatí, společnost kolabuje). Tam kde to není možné, nezbude, než aby se jeho úlohu pokusili převzít jedinci, rodiny či skupiny, které se tohoto kroku odváží (viz naše ukázka z kapitoly K lepšímu člověku v úvodu). V ideálním případě by stáli u vzniku „kmenů“ vybavených větší bystrostí, odvahou a vytrvalostí. Okolnosti, které atomizované a domestikované davy drtí, je povedou k odporu a vítězství. Anebo k čestné smrti.

Má-li se člověk stát lepším, musí se sám přetvořit

A to nepůjde bez bolesti, neboť je současně mramorem i sochařem. Příroda v každém okamžiku obětuje spousty živých bytostí pro dobro jiných živoucích jedinců. Národy vždy uctívaly ty, kteří se pro ně obětovali. Pojem oběti a její naprosté sociální nutnosti musí být znovu vštípen do myslí lidí. Ne každý má právo na dítě (problém fertilizace in vitro), [10] každý má ale právo na důstojnou smrt (problém eutanazie)! A stojí před námi jiné velké výzvy: behaviorální genetici zkoumají, jaký vliv mají jednotlivé geny na chování, neurobiologové se domnívají, že jednou budou schopni měnit určité charakterové rysy. Bez přítomnosti vyhraněné politické vůle, bez silné společenské vize, se plody jejich prométheovského úsilí promění ve zboží komerčního banditismu. Procitne Evropa?

Poznámky:

1. Kniha obsahuje také mnoho překonaného, zde však vyzdvihujeme jen základní teze, které tvoří její páteř. Jako průsečík poznatků z medicíny, filozofie, teologie, sociálních věd, zdravotnictví i práva spadá v podstatě do oblasti dnešní bioetiky.
2. C. konstatuje, že „naše pojetí člověka je prosáklé metafyzickými představami založenými na tolika a tak nepřesných předpokladech, že to přímo svádí vybrat si jen ty, které se nám líbí; proto se naše představa o člověku nadále liší podle našeho cítění a naší víry“. To je třeba změnit; řada otázek, které v té souvislosti C. pokládá, nicméně čeká na své zodpovězení dosud.: V jakém rozsahu může síla vůle měnit organismus? Jak působí stav orgánů na naši mysl? Jaký je vztah mezi vědomím a hmotou těla. Vyrábí snad mozkové buňky myšlenku tak jako játra žluč nebo ji máme pokládat za cosi nehmotného, existujícího mimo čas a prostor a vnikajícího do našeho mozku neznámým způsobem (nebo obecněji: je život vlastností hmoty nebo ne)?
3. Kulturou zde rozumíme nadbiologickou soustavu znaků, která ovšem v biologii koření. Kultura nevzniká tím, že někde někdo něco slyšel nebo viděl a pak to napodobuje nebo na to vzpomíná (Spengler). Kultura nepřichází k člověku zvenčí, ale proudí z něj. A naopak: existuje tolik světů, kolik je lidí a kultur. Že je One World poset McDonaldy je právě jen civilizační povlak. Kultura vyžaduje „genetickou podporu“.
4. Holismus však nikterak nepopírá hodnotu individuality, pro C. není individualita pouze jednou z tvářností celého organismu, nýbrž naopak tvoří i nejzákladnější, příznačné známky každé části, skládající tento organismus.
5. To nikterak neznamena, že vědomí musí být vždy vázáno výhradně na tělo. C. nesdílel pozitivistickou skepsi vůči metapsychickým jevům, mystickým zážitkům či „zázrakům“. Studoval je od mládí a považoval je za sice vzácné, ale normální projevy života (viz c. d., s. 112, 113, 227).
6. Srv. s malou zkušeností biologa a filozofa Stanislava Komárka. V zamyšlení Půvab

handicapu píše: „Byl jsem nedávno ve výboru jisté nadace, podporující problémové studenty, umožňující jim za značných lidských i finančních investic dokončit střední či vysokou školu, a nahradit jim tak třeba handicap z rodinného prostředí [...] Když jsem však přišel s nápadem, že by bylo dobře podporovat i studenty mimořádně nadané a k bídným stipendiím jim něco přidat, ukázalo se, že je to zcela nemožné, neobhajitelné [...] Ve výboru jisté nadace už nejsem, protože jako vysokoškolský učitel vidím těžiště své činnosti nikoli v konání milosrdenství, ale v podpoře onoho zlomku procenta mimořádných v populaci, na nichž stojí budoucnost [...] Povede-li dnes už sekularizovaná, dříve křesťanská zásada pomoci slabším k zanedbávání zdravých a nadaných, jak trendy celoevropsky ukazují, je to hodno hlubokého zamyšlení...“ Aneb, jak říkával antropolog Černý: „Budeme-li v té věci jen slabě lehkomyšlní, budeme brzy lehce slabomyšlní.“

7. Zatímco feministky příznačně usilují o rovné příležitosti při účasti na krysím závodě („emancipace“ směrem od poslání k povolání), Carrel byl přesvědčen, že především musí být vrácena obecná společenská vážnost úloze ženy jako matky.

8. Na národní, resp. státní úrovni vyžaduje i dobrovolná eugenika politickou vůli. Té se, vzdor všem aspiracím Národní revoluce, nedostávalo ani ve Vichy. V listopadu 1941 byl C. jmenován do čela Nadace pro studium lidských problémů (Foundation pour l'étude des problèmes humains), která měla studovat nejvhodnější opatření k „zajištění, zlepšení a rozvoji francouzské populace“ (musíme vzít v úvahu, že např. úmrtnost ve Francii již od r. 1935 výrazně převyšovala porodnost, za 5 let se tak počet jejích obyvatel snížil bezmála o půl milionu!). Agendou nadace oddané myšlence biologické obnovy byla především široce pojatá sociální hygiena; mezi jejími studijními skupinami pro veřejné zdraví, urbanismus, výživu, imigraci, kriminalitu, rozvoj dětství apod. nechyběla samozřejmě ani skupina eugenická, avšak jediným eugenickým opatřením přijatým ve Vichy byl nakonec jen Zákon o předmanželské prohlídce z roku 1942. V duchu zásady dobrovolnosti přítom partnerům nezakazoval, aby se vzali i v případě, že byly odhaleny závažné dědičné vady; záměrem bylo „konfrontovat lidi s jejich odpovědností“. Prosadit více přes „lobby“ katolické církve nebylo patrně ani možné. Více k tomu Julian Jackson, Francie v temných letech 1940 – 44, (kapitola Přestavba lidstva), Praha 2006.

9. C. tvrdil, že morální hodnota lidí, kteří mají zodpovědnost za věci veřejné klesá. Nárůst slabých charakterů přičítal hlavně jevu, který Ortega y Gasset pojmenoval „vzpourou davů“. Během 19. století se totiž počet obyvatel Evropy zdvojnásobil. Za jediné století tak přibyl stejný počet lidí, jaký se do roku 1800 udržoval po celá tisíciletí! Politické (parlamentní liberalismus) a hospodářské (kapitalismus) podmínky zároveň usnadňovaly sociální povýšení pletichářů, chytráků a demagogů, kteří z těchto forem výběru mají zpravidla největší prospěch, kdežto lidé nejlepší, držící se raději stranou oněch odporných typů, jimi spíše trpí (to ostatně viděli a popsali již Flaubert stejně jako Gobineau, Baudelaire stejně jako Vacher de Lapouge) Výsledek: Za „druhé císařství“ (1852 – 1870) získali ve Francii bankéři a burziáni, jejichž kapitál pocházel převážně ze spekulací a často neblaze ovlivňoval politiku státu, definitivně výsadní postavení (slavná La France juive E. Drumonta vychází r. 1886...). Doba ale vtiskla své znamení člověku ze všech vrstev. Dnes může být situace sotva lepší... Psycholog Pavel Říčan varuje: „Některé nepříjemné, pro společnost škodlivé osobní vlastnosti (řikejme jim souhrnně psychopatie) jsou dědičné [...] Psychopati plodí spíše více než méně dětí, ale na druhé straně o ně hůře pečují. V dobách minulých proto jejich děti umíraly častěji než děti jiné, takže procento psychopatů ve společnosti zůstávalo konstantní. Dnes však

sociální síť tyto děti udrží při životě, umožní jim dospět a plodit další děti, opět v počtu spíše větším než menším. Bude-li tento trend pokračovat, procento psychopatů ve společnosti přesáhne hranici, za kterou už demokracie nemůže fungovat.“ Máme tedy tento vývoj považovat za hegelovskou „negaci negace“, tudíž vlastně, svým způsobem, za pozitivní jev?

9b. Je pravdou, že C. tu navrhoval užití plynových komor: „...s takovými mělo by se humánním a hospodárným způsobem skoncovati v malých ústavech, kde by byly komory naplněné vhodným, bezbolestně smrtícím plynem“. Vedle choromyslných, kteří se dopustili závažného zločinu, by neváhal „takto účelně postupovati“ i proti těm, kteří „připravili chudáky o jejich úspory nebo vědomě klamali veřejnost v zásadních věcech.“ Možnost zneužití takových opatření ovšem nezmiňuje, alespoň ne v knize Člověk, tvor neznámý (s. 276).

10. Dnes jak známo požadují po medicíně potomky lesbické páry, dokonce už i mužské homosexuální páry! Že tady něco nehraje, je snad jasné každému. Ale jakési právo na dítě neexistuje ani u heterosexuálů. U některých dvojic je kombinace záporných faktorů prostě taková, že se zplození přirozeným způsobem nikdy nepodaří a má to svůj důvod. Obcházet tyto přírodní překážky v laboratorních podmínkách by mělo být rovněž otázkou přísného výběru, toho však zatím nejsme ani mocni. Jak připomíná Petr Hach, děkan 1. lékařské fakulty: „...u intervence do plození nezasahujeme jen do organismu, ale zasahujeme kamsi do dalších generací. Tvrdě řečeno: nevíme, z jakého důvodu spolu určitý pár nemůže počít potomka, a už vůbec nejsme schopni dohlédnout, jaká bude naše intervence mít důsledky na potomky jejich potomků. Žádný ‘laborant’ přece nemůže zaručit, že dítě bude zdravé.“ Skokově tak přibylo mnohočetných těhotenství, nedonošených dětí, dramaticky přibývá rizikových těhotenství, přibývá extrémně nedonošených dětí i dětí, které nejsou úplně fit s ohledem na následky předčasného porodu. Tento skokový nárůst se časově kryje s umělým oplodněním. Málokdo si asi uvědomuje, že naprostá absence odpovědnosti naší „politické reprezentace“ v této oblasti je pro národ tragičtější než třeba její bezmocnost vůči „narázům světové ekonomiky“. K tomu Carrel: „Pokud jsou národy ovládány muži, kteří pokládají dobu pouze za funkci vlastního životního trvání, musí se vždy dospět ke zmatkům a neúspěchu.“